Medi ambient | Redacció | Actualitzat el 24/05/2019 a les 08:49

El delta de l'Ebre, porta d'entrada a Europa d'espècies invasores

Després de l'expansió del caragol maçana, el cranc blau s'assenta massivament a la costa de l'Ebre i al riu alterant l'activitat pesquera i la producció de mol·luscs

Venta de cranc blau a la llotja de la Confraria de Pescadors Verge del Carme de la Ràpita | ACN / J. Marsal

La literatura científica ha arribat a descriure el delta de l'Ebre com un 'hotspot', o punt calent, d'entrada i assentament al continent europeu d'espècies invasores d'arreu del món. Si fa nou anys saltava l'alarma amb el caragol maçana, que continua perjudicant cada any milers d'hectàrees d'arrossars, l'arribada del cranc blau no ha estat menys preocupant. Sobretot per als pescadors i productors de mol·luscos de la costa de l'Ebre, que veuen, impotents, com este voraç crustaci està alterant tota la cadena tròfica de l'ecosistema i, de retruc, perjudica greument el sector primari. De moment, la recepta de la Generalitat per combatre'l passa per la seua captura intensiva i comercialització. Els experts creuen que la Unió Europea hauria de prestar molta més atenció a este fenomen, vinculat als baixos cabals del riu o al canvi climàtic.

Sergi Castellà i el seu fill han hagut de renunciar a pescar sípies, pelaies o dorades com havien fet tota la vida. Poc abans de les tres de la tarda arriba amb el seu carretó ple de crancs blaus a la depuradora de la llotja de la confraria de pescadors de Sant Carles de la Ràpita. Els treu dels cabassos amb rapidesa, però intentant que les desaforades pinces del crustaci no li agafen els dits. En esta ocasió, n'ha capturat més de 50 quilos i ha aconseguit un bon preu: al voltant de 5 euros el quilo.

La seua activitat com a pescador es basa ara, gairebé de forma exclusiva, en la captura del cranc blau. "M'he vist obligat a anar al cranc perquè no pots anar a la resta d'espècies: et trenca

totes les xarxes. Si no el pots vèncer, uneix-t'hi i intenta exterminar-lo. Tots els mariners de la badia ens hem vist obligar a fer això", explica. Recorda com fa uns dotze anys va pescar, de casualitat, un exemplar de cranc blau. Poc pensava llavors que aquest vistós crustaci -llavors era un perfecte desconegut al territori- s'acabaria convertint en una "plaga total" a la costa i el delta de l'Ebre. "L'ecosistema està en perill: es menja l'aliment dels altres peixos, que se'n van d'aquí", alerta.

Efectivament, els efectes que l'explosió d'este nou invasor està tenint al Delta es deixen notar tant des del punt de vista ambiental, com productiu. Agressiu amb altres espècies fins a límits insospitats -la seua expansió fulgurant genera també dubtes als banyistes de cara este estiu-, voraç fins més enllà de la sacietat, capaç d'habitar al mar i en ambients aquàtics no salins, el cranc blau ha trobat al delta de l'Ebre un nou "nínxol ecològic", un espai on disposa d'avantatges competitius sobre altres espècies, on pot campar i procrear-se sense límits fins dominar-lo. Amb el canvi climàtic com a teló de fons, i les cada cop més càlides temperatures tot l'any, el relatiu fred de l'hivern no l'ha deixat momentàniament aturat com molts esperaven.

Els mariscadors i productors de mol·luscos de les badies es compten també entre els grans perjudicats per la seua presència. Després de constatar com liquidava, gairebé literalment, espècies com el cranc verd autòcton, els catxels o els grúmols, els musclaires han vist, sobretot a la zona del Fangar, com els invasors s'enfilen per les cordes per devorar els musclos i ostres que crien amb enorme facilitat.

Depredador més llest i astut

"És un depredador més llest i astuts que els altres. Talla la xarxa de plàstic. Pot pujar un metre fora de l'aigua i baixar per l'altre costat. Encara que hi hagi una ostra de 300 grams de l'acaba menjant. Una dorada i un sarc -també depredadors de marisc- no ho fan això. Crea un problema afegit i s'incrementa el cost de producció", apunta Miguel Carles, president de la Federació de Productors de Mol·luscs del Delta de l'Ebre (Fepromodel). Així és com el cranc blau s'ha convertit en el principal responsable de les pèrdues d'entre el 15 i el 20% de la producció que ocasionen els depredadors.

De moment, l'única solució potencialment efectiva, al voltant de la qual coincideixen les autoritats ambientals i els agents econòmics implicats, passa per potenciar esta sobreexplotació pesquera de forma regulada, tal i com el mateix Departament d'Agricultura va establir fa uns mesos. Esta pràctica, que fa un temps topava amb la baixa demanda d'esta espècie, hauria funcionat de forma efectiva en altres països mediterranis afectats també pel cranc blau, com Grècia.

"A la badia ja resulta impossible treballar amb tresmall perquè es menja el peix i destrossa les xarxes. Ha estat un recurs complementari i substitutiu del que fèiem habitualment. Nosaltres no el volíem al nostre entorn, entre d'altres coses perquè es menja recursos propis i productes que subhastem", detalla Joan Balagué, secretari de la confraria de pescadors Verge del Carme de Sant Carles de la Ràpita.

660 quilos diaris al port rapitenc

El creixement de les captures ha estat constant i s'ha acabat disparant, especialment durant els últims mesos de l'any passat i els primers d'enguany. Dels 107 quilos de l'agost de 2016, com a primer registre, es va passar als 2.400 quilos capturats el mateix mes de l'any següent i 4.000 el passat 2018. Ha estat, però, a partir de la passada tardor -més d'11.237 quilos al setembre- quan les captures han batut tots els rècords, amb 21.500 quilos la gener, 22.710 al febrer i 19.921 al mes de març. O el que és el mateix: les barques de la Ràpita han portat a port més d'una tona diària de cranc blau durant tres mesos.

Durant el passat abril i aquest maig, la mitjana se situa al voltant dels 660 quilos diaris, atès que moltes barques busquen altres tipus de pesca mar endins. Però de cara l'estiu, quan el cranc té

més activitat, les xifres es poden tornar a disparar. Segons el registre de la confraria, la xifra total capturada fins aquests moments, en els últims tres anys de captura, supera els 150.000 quilos.

Però, quantitats a banda, la clau que pot conduir a l'èxit de la sobrepesca regulada -només s'autoritza els professionals- passa, indefectiblement, per la demanda comercial i el preu que en puguen obtenir els pescadors. De ser pràcticament un desconegut a les cuines i taules, el major coneixement i promoció ha permès que el cranc blau s'haja convertit en un crustaci apreciat gastronòmicament. "A diferència d'altres té consideració d'espècie comercial", recorda Balagué.

Molt apreciat sobretot a costa est d'Amèrica del Nord i Amèrica Central, s'està ja fent un nom a Catalunya com un crustaci que pot substituir el llamàntol canadenc en la preparació d'arrossos caldosos, segons explica el mateix secretari de la confraria. Tot i que, en estos moments, el preu s'ha estabilitzat al voltant dels cinc euros el quilo durant els últims mesos, la seua irregularitat ha estat una amenaça per als pescadors rapitencs, que a finals d'any rondava poc més d'un euro el quilo.

L'investigador de l'IRTA, Nuno Caiola Foto: ACN / J. Marsal

Europa ha d'incrementar l'atenció

El biòleg i investigador del centre l'IRTA a Sant Carles de la Ràpita, Nuno Caiola, creu que l'estratègia adoptada per la Direcció General de Pesca pot ajudar realment a controlar esta explosió. Expert en espècies invasores, referma que el cranc blau està tenint "impactes molt negatius" sobre altres espècies i "pot alterar la xarxa tròfica", amb conseqüències de gran calat però difícils de mesurar. Més encara, en un espai de gran valor ecològic i protegit per diverses figures administratives: parc natural, Xarxa Natural 2000 o, més recentment, Reserva de la Biosfera. Per això, creu que la Unió Europea hauria de prestar "el doble o el triple" d'atenció al problema de les espècies invasores.

De fet, apunta, el tram final del riu i el delta ja han estat considerats, en diversos articles científics publicats internacionalment, com un 'hotspot' -un punt calent- per a l'entrada de les espècies invasores al continent europeu. "N'entren moltes, després es queden, es reprodueixen i s'estenen. És un lloc complicat", aclareix. La globalització del comerç i les comunicacions o el canvi climàtic també poden contribuir decisivament a esta dinàmica. Eradicar-les és una aspiració, apunten els experts, força atrevida atesa la complexitat d'aquests fenòmens. La majoria advoquen per un control.

Durant els últims anys, la tasca de l'IRTA respecte les espècies invasores s'ha centrat, en bona mesura, a estudiar el caragol maçana i la seua ràpida expansió pels camps d'arròs del Delta i el mateix tram final del riu per encàrrec del Departament d'Agricultura. Entre les línies d'investigació, figuren la recerca de mol·lusquicides eficients i amb un impacte mínim sobre el medi -en particular sobre l'aigua de les badies on creixen musclos i ostres- o la salinització dels camps per delmar l'espècie sense generar afectacions considerables al conreu d'arròs.

Cada dia entren a la llotja rapitenca una mitjana de 600 kg de cranc blau Foto: ACN / J. Marsal

El cranc blau menja caragol maçana?

Addicionalment, l'aparició del cranc blau ha obert ara una tercera via. Tot i tractar-se d'espècies diferents amb nínxols diferents -que requereixen coneixements i estratègies particularitzades-, Caiola explica que els tècnics de l'IRTA estudien si, com els pagesos i pescadors han observat arran del solapmanet de les dos plagues, el cranc blau -que també habita a l'aigua dolça- ajuda a controlar la població de caragol maçana com a part de la seua alimentació. De moment, no hi ha resultats que permeten corroborar esta tesi que, d'altra banda, obriria un altre front de lluita, en este cas biològic, per neutralitzar un invasor amb un altre.

En qualsevol dels casos, Caiola constata que la gran explosió d'espècies invasores al tram final de l'Ebre i el seu delta té implicacions que van encara més enllà de la globalització o el canvi climàtic per ell mateix. Segons ja va demostrar l'IRTA anys enrere, estos visitants proliferen "on l'habitat està més degradat". En este cas, en bona mesura, pels cada cop més reduït cabal. "Ho vam constatar al tram fluvial de l'Ebre. En abundància d'espècies -de peixos-, més del 80% són introduïdes. Hi havia una relació més o menys directa entre cabal i relació entre espècies invasores i autòctones", argumenta. Altrament dit: amb cabals més alts, més predomini de les autòctones i, per contra, amb cabals més baixos, més invasors.

Este, precisament, és un àmbit competencial en el qual la Unió Europea, a través de les directives marc de l'aigua o d'hàbitats, transposades a l'ordenament jurídic estatal, en el qual podria incidir en la gestió també del problema de les espècies invasores. Sobretot, pel que fa al règim fluvial del riu i la reivindicada necessitat de majors cabals per a preservar el seu tram final. "Un sistema en el qual la comunitat de peixos tinga moltes espècies invasores com el tram final de l'Ebre vol dir que està molt lluny del seu estat natural i molt lluny de complir els requisits de la Directiva Marc de l'Aigua. S'ha de fer una gestió de l'hàbitat per revertir aquesta situació. I com vam trobar aquesta relació entre cabals i espècies invasores, podem dir de forma més o menys directa que, augmentant els cabals de l'Ebre, ens aproparíem molt més als objectius de la directiva", tanca.

Serret reclama "més recerca" a la UE per combatre plagues

La delegada del Govern davant la UE, Meritxell Serret, admet en declaracions a l'ACN des de Brussel·les que la presència del cargol poma o el cranc blau a Catalunya són plagues "sobre les quals no hi havia antecedents ni coneixement per part dels professionals agraris i fins i tot per part de les autoritats d'agricultura i de sanitat animal i vegetal".

Segons l'exconsellera d'Agricultura és un "reflex de les dinàmiques de la globalització" i les obertures de mercats. Tot i que hi ha un "seguiment" des dels comitès de sanitat vegetal, Serret creu que cal "apostar molt més per la recerca" per a trobar solucions i pràctiques que ajudin a fer front a les plagues.

Així, creu que la Comissió Europea ha de permetre "este reforç en recerca" donant "el màxim nombre d'eines" als territoris així com continuar donant suport econòmic. A més, destaca que és important poder aplicar les solucions de la manera "més adaptada a la realitat del territori". En este sentit, assegura que les accions estan "molt condicionades pel clima i l'orografia".

Fins ara, recorda, les mesures s'han anat cofinançant entre la UE i la Generalitat i en el cas del cargol poma han estat "d'encerts i desencerts". "És una espècie molt agressiva i ha costat molt frenar la seua expansió però s'ha de continuar i intentar erradicar-la", reconeix.

En el cas del cranc blau, explica, el Govern ha intentat que es pugui pescar i consumir "com una manera més d'intentar frenar-ne l'expansió". Amb tot, admet que són "plagues complexes" que en un primer moment "desborden".